
Anatomija jednog nesporazuma ili odakle tolika pomutnja oko Crkve?

Katkad se ponadamo da su se vremena uistinu promijenila, a onda umah otkrijemo da se jedva išta pomaklo s mrtve točke. To kao da osobito vrijedi za odnos prema Crkvi onih koji kreiraju javno mišljenje, čije se - da li namjerne? - pogreške očito ponavljaju po istim obrascima. U tom smislu dovoljno je pročitati tendenciozni tekst o "vjerskim slobodama" u *Izveštaju o kršenjima ljudskih prava u Hrvatskoj 2001. godine*, objavljen od HHO-a, koji je očito istovjetan s onim američkoga State Departmenta, u kojem se Katoličkoj crkvi praktično osporava pravo na ugovore s državom, poglavito što oni obvezuju na omogućivanje vjerskog odgoja, jamče roditeljska prava vjernika, omogućuju postojanje vjerskih škola i rješavanje ekonomskih odnosa Crkve i države. Ključna riječ je "poslanje Crkve", koje je u ovim "izveštajima" uvijek interpretirano po vlastitom isključivom političko-ideološkom ključu.

Nije li previše naivan tko ne vidi kako u današnjem hrvatskom tranzicijskom društvu javnošću i medijima dominiraju na Crkvu i vjeru "alergične" snage, što se natječu kako što brže nametnuti vlastiti smjer kojim valja krenuti na putu prelaska iz komunističkog totalitarizma u novi liberalistički društveni ustroj. Opet se, nanovo, javlja ista igra, koja polazi od stvarnog (ili možda samo predmnijevanog) nerazumijevanja identiteta i poslanja Crkve u suvremenom svijetu, što rađa apsurdnim tezama o "reklerikalizaciji" Crkve i njezinom "ekskluzivnom statusu" (ne spominjući tko su članovi Crkve u Hrvatskoj i koliko ih je?). Takvima se pridružuju i nadobudni (premda već ostarjeli) politički pomodni teolozi koji se trude Crkvu neprestance svrstati u unaprijed zadane političke sheme, što se protežu od pokušaja uvlačenja crkvenih "velikodostojnika" u "svoj blok", pa sve do osporavanja Crkve ako nije, po njihovu mišljenju, na "pravoj strani", što konačno završava javnim traženjima da ju se "demokratskim zahvatima" pretvori u neškodljivu instituciju.

U tom nerazumijevanju i sukladno tome u nastojanjima oko "amputacije" Crkve iz društva, najglasniji su oni čija je ideološka potka već odavno, bilo iz marksističkih bilo iz liberalističkih motiva,

uključena na visoki napon anticrkvenosti. Takvi, grozeći se i na samu pomisao o Crkvi (a valjda i o vrednotama koje ona predstavlja), mogu tek zakratko pristati da je trpe kao "nužno zlo". Dok to ne bi trebalo nikoga, a osobito kršćanina čuditi - dapače, bilo bi čudno da nije tako - kako razumjeti da se među iste javno svrstavaju oni koji, po kanonskom poslanju, obnašaju službu naviještanja, posvećivanja i upravljanja u crkvenim zajednicama, primajući za tu "aktivnost" javna društveno-politička priznanja?

Ali, prijedimo na samu stvar. Ključno pitanje je "što je Crkva?" O odgovoru na pitanje o identitetu Crkve ovisi i razumijevanje njezina djelovanja, odnosno njezine moguće prihvaćenosti ili odbacivanja. Čini mi se da su u tom kontekstu vrlo aktualni već pomalo zaboravljeni tekstovi Oliviera Boulnoisa (*Protiv normalizacije. Crkva i društvo: paradoksalni dijalog*), te Paul-Ludwiga Weinachta (*Slika Crkve u javnosti. Crkva kao dio kulture i Crkva navjestiteljica spasenja*) objavljeni kod nas sad već davne 1994. godine (*Svesci*, 82-84/1994., str. 97-102; 103-108).

Naše je vrijeme označeno kao vrijeme dijaloga. Dijalog je uzdignut na najviši pijedestal autonomne vrednote, neovisno o razlici između traženja istine i političkih interesa kao i o nepobitnim činjenicama koje svaki dijalog mora uvažavati. Zaboravlja se da dijalog ima i svoje zakonite pretpostavke. Kako ne primijetiti da se na isti način zahtijeva "politički dijalog" kao i "religijski dijalog". To je moguće ako oni koji to zahtijevaju imaju svoje vlastito, a ne teološko, eklezijalno viđenje Crkve. A evo kakvo njihovo viđenje Crkve može biti.

Crkva - poduzeće. Crkva se shvaća kao jedna među inim institucijama što se bave "duhovnim". No, crkvenu "djelatnost", kao i sve ostale, treba promatrati u skladu s određenim antropološkim, sociološkim i ekonomskim zakonitostima. To znači da se može raditi o ekonomski beznačajnim, ali ponekad također i o ekonomski vrlo unosnim, profitabilnim djelatnostima na kojima se daje zaraditi. Tako neki krugovi Crkvu i tretiraju kao poduzeće s kojim se može surađivati na ekonomskoj osnovi, što ima smisla samo onda kad se iz te suradnje daje izvući ekonomski probitak. Onog trenutka kad materijalni profit opadne, ili kad se čini da je trošak veći od zarade, Crkvu je najbolje "amputirati".

Crkva - muzej. Drugi pak shvaćaju Crkvu kao kulturnu instituciju koja svojom bogatom tradicijom zauzima izuzetno mjesto u povijesti nadahnutoga ljudskog stvaralaštva. I doista, nije moguće ni zamisliti suvremenu zapadnu kulturu bez kršćanske baštine, i to ne samo gledom na materijalno ostvarena umjetnička djela, nego i gledom na razvoj misli i društvenog napretka, koji su nadahnuti kršćanskim izvorima. Ima stoga onih koji bi htjeli Crkvu zaštititi,

konzervirati, pretvoriti je u zaštićenu nositeljicu baštine koja ima veze s korijenima, ali je nepotrebna kad se radi o konkretnom društvenom djelovanju, te joj ne treba dati nikakvih kompetencija glede sadašnjosti, budući da su se filozofija (misao), a osobito znanost, moderna umjetnost i politika već odavno "sekularizirale".

Crkva - čuvarica etičkih normi. Tko ima otvorene oči ne samo za boljitak novog vremena nego i za sve postojeće i moguće strahote - to jest za drugo lice i gorku cijenu napretka - brzo uviđa kako je ljudski rod još uvijek na krhkim nogama. Čovjek nije dosegnuo svoje unutarnje jedinstvo, niti ispravan odnos prema svijetu, ljudskoj zajednici pa i vlastitoj budućnosti, kojim bi mogao kontrolirati moći koje je sam stvorio i stvara, a koje mogu uništiti njega i sav svijet. Kao da je tehnički napredak do te mjere ubrzan da čovjekova djela sve brže izmiču ispod njegovih ruku. Tražeći barem neki oslonac u vremenu "gubitka uporišta" razboriti ljudi uviđaju značenje etičkih normi, pa i temeljnih moralnih postavki na kojima počiva navještaj Crkve. Stoga se Crkva prihvaća u stanovitom smislu kao nužno potrebna kočnica napretka, što svijet dovodi u opasnost da se apokaliptički strmoglavi u propast, a ne da se uzdigne k svijetlim vrhuncima nove tehnološke, "obećane budućnosti". Ipak, u ovom slučaju ostaje osnovno pitanje: koji su temelji etičkih normi za koje se zalaže Crkva u suvremenom svijetu? I zašto ih uopće prihvaćati? Da bi se na ta i slična pitanja moglo odgovoriti, potrebno je razgovarati. Stoga je Crkva prihvaćena i kao "forum etičko-moralnih rasprava", osobito od onih koji ne osporavaju znanstvenu vrijednost "humanističkih" studija, odnosno koji ne svode sve na sociološku analizu i statistiku.

Crkva - dopuna socijalnog sustava. U svijetu koji se ubrzano razvija, koji se globalizira na način da moćniji što prije i lakše mogu iskoristiti nemoćnije, geometrijskom progresijom raste socijalni jaz. Svako društvo, ako želi opstati, prisiljeno je taj jaz kontrolirati, odnosno ne dopuštati da prijeđe kritičnu granicu, mjeru nakon koje više nije moguće kontrolirati društvene reakcije. Budući da nijedno društvo nije u mogućnosti potpuno pokriti ni sve osnovne potrebe (ne zbog teoretske nemogućnosti pravedne raspodjele dobara, nego zbog osobnog i društvenog egoizma te zapostavljenosti principa solidarnosti), neprestana je potraga za dopunama socijalnog sustava, dopunama koje možda neće biti sveobuhvatne, ali će biti dovoljne da se izbjegne opasnost kritične mase, te neće uvećavati proračunske troškove u socijalu, zdravstvu, školstvu i sličnim područjima. Crkva tu, sa svojim resursima u ljudima i dobrima, gledajući iz kuta društvene korisnosti, može odigrati značajnu ulogu pa je stoga valja barem tolerirati, akoli ne na tom području čak i poticati.

Crkva - stranačkopoliitički lager. Crkva je svojom unutrašnjom organizacijskom strukturom i povezanošću - a toga su svjesni svi, pa čak i naši političari - i danas nezaobilazna društveno utjecajna snaga. Njezina "politička" moć, bilo kako tumačena (kao društveni utjecaj utemeljen na iluzijama o transcenciji ili pak kao povijesno uvježbani način zavoda i "terora nad dušama") ima značajnu svjetovnu težinu te se mora uzeti u obzir kad se radi o političkim opredjeljenjima. Imati na svojoj strani utjecajne ljude Crkve, ili pak one koji u toj Crkvi stvarno ili samo zamišljeno predvode neku "struju", pokazuje se vrlo probitačnim i moćnim oruđem u trenucima odabira političke stranke ili opcije. Stoga, iz političkih je motiva, vele neki, probitačno biti u dobrim odnosima s Crkvom, ili, vele drugi, potrebno je s njom uvijek računati kao sa značajnim čimbenikom, koji može biti od koristi i kao suprotstavljena strana, da se preko suprotstavljanja (i možebitnog unutarnjeg raslojavanja i ocrnjivanja) istakne vlastita nadmoć. Crkva je dakle potrebna, bilo kao "politički prijatelj", bilo kao "politički neprijatelj" kojega se može bez bojazni "javno gaziti", kako bi se masi, kad nema kruha, barem pružio užitak igara, po mogućnosti bez granica.

Crkva - obredna dopuna života. Budući da čovjek, kao osoba i kao društveno biće, nema samo fizičke, psihološke i ekonomske nego i religiozne i vjerske potrebe, vrlo jasno očitovane u psihološkim i sociološkim potrebama za ritualima, za što još uvijek nema dovoljno drugih institucija koje bi te potrebe na "znanstveni" način tretirale (na primjer socijalnom pedagogijom i psihoterapijom), čini se da je, barem još za neko vrijeme, nužna institucija Crkve kao obrednog prostora, odnosno kao "zaklona duše". Oni međutim koji Crkvu ovako doživljavaju, postavljaju pred samu Crkvu "demokratske zahtjeve" u njezinu obrednom djelovanju, pa na primjer crkveno uskraćivanje sakramenata osobama koje za to nisu objektivno - po načelima katoličke vjere - prikladne, proglašavaju "klerikalnom tiranijom". Zahtijeva se preobrazba navještaja (na primjer vjeronauka), "obredne forme" i djelovanja (primjerice gledom na pripuštanje sakramentu svetog reda i vršenju svećeničke službe) u skladu s novim dijaloškim principima, neovisno o sadržaju vjere. Ispada tako da se Crkva prihvaća kao potrebna, dok je sadržaj i način njezina djelovanja proglašen nazadnim i zaglupljujućim, akoli ne i zarobljujućim za suvremenog čovjeka.

A što Crkva zapravo jest? Što ona veli o samoj sebi? *Lumen gentium*, dogmatska konstitucija o Crkvi Drugoga vatikanskog sabora odgovara: "Crkva je u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda" (LG 1). Ona je "tijelo Kristovo" (usp. 1 Kor 12,27), "zajednica vjere, ufanja

i ljubavi", "vidljiv zbor i duhovna zajednica", odnosno "živi organ spasenja" (LG 8), "narod Božji" (usp. 1 Pt 2,9-10) na putu prema ostvarenju konačnog cilja svake ljudske osobe i cijelog ljudskog roda, a to je zajedništvo s Bogom. Crkvu sačinjavaju ljudi "koje u Kristu sjedinjene vodi Duh Sveti na njihovu hodu prema Očevu kraljevstvu. Oni su primili poruku spasenja da je iznesu pred svakoga. Zato zajednica kršćana doživljava sebe doista usko povezanom s ljudskim rodом i njegovom poviješću" (GS I).

Tko dakle Crkvu ne shvaća kao "znak i sredstvo spasenja", a čini se da se nalazimo upravo u okruženju koje o tom neće ni da čuje, taj ne može pravo razumjeti, vrednovati i odrediti se prema djelovanju Crkve. Na Crkvi je pak da i sama bude sasvim jasna u očitovanju vlastitog identiteta te da ne zavarava ni sebe ni one kojima je poslana. Jedino u vjernosti Kristovu poslanju i kroz jasno svjedočenje vlastitog identiteta moći će izbjeći zamke ljudskih, društvenih i političkih redukcionističkih nesporazuma, spočitavanja i optuživanja, te istinski pridonijeti onom radi čega i jest: uprisutnjenju Kraljevstva Božjega među ljudima i pomoći svakom tražitelju na putu do susreta s Kristom, jedinim spasiteljem čovjeka, ljudskog roda i svega svijeta, susretu s Raspetim i Uskrsnulim, kojemu neka je svaka čast i slava sada i po sve vijeke vjekova.

Ante Mateljan